

A VÖRÖS EMIGRÁCIÓ.

AMEGKEZDETT útról azonban nem lehetett sem visszafordulni, sem azon megállani. Ezt nem engedték a kommunisták, akik résen voltak és agitáltak, «élesítették az osztályellentéteket». Ezek a bécsi kommunista központ utasítására mindenáron a proletárdiktatura kimondására akarták rávenni a munkásságot. Szocialisták és kommunisták ekkor egymásra támadtak. Amikor az elkeseredett harc folyamán az 1921 máj. 19-iki pártvezetőségi választások a jobboldaliak győelmét hozták meg, a szétszakadt részek annál ádázabb gyűléssel rohantak egymásnak, a legsúlyosabb vádak kiáltozása közben. A jobboldaliak el akarták távolítani az emigránsokat a városházáról, a pártból, lehetőleg a városból is; feloszlatták a kerületi pártszervezeteket, nemkülönben az ifjúmunkás szövetséget, hol az emigránsok voltak többségben s nem engedték meg, hogy a maguk «Munkás» című lapja mellett megjelenhessék a baloldali «Munkás Akarat». A baloldaliak merénylettekkel válaszoltak, mire a jobboldaliak, Horthy-ágenseknek, fehéragitátoroknak, magyar kémeknek nevezték s vádolták őket, hogy a magyar kormány utasítására fejtenek ki kommunista propagandát, szítják az egyenetlenségeket.

Miként Lovászy is elismerte, «Pécsett a gyűlölködés szelleme uralkodott és az osztály- és felekezeti ellentétek egész az osztályharcig fajultak».

Az emigránsok e belső huzakodásai nem jelentették a tulajdonképpen polgárság helyzetének javulását. Változatlanul rossz maradt az, mivel magyar érzelme miatt üldözte a megszálló hatalom s üldözték bal- és jobboldali emigránsok egyaránt.

Ennek a polgárságnak és birtokos osztálynak a gyengítésére, sőt tönkretételére Jászi még egy eszközt tartogatott: a földreform címén birtokainak elrablását és a földnélküliek közötti szétosztását. Könyvében, cikkeiben állandóan visszatérő refrénként ismételte, hogy a «feudális» osztályok befolyásának megsemmisítése végett ilyen «földreformot» kell életbeléptetni; ennek keresztülviteléért dicsőítette Lenint (Bécsi Magyar Ujság, 1921 júl. 17.) és a magyar birtokosok földjeinek elvételéért nem győzött eleget hálálkodni az utódállamoknak. Most ezt a birtokelkobzást a demokrácia örve alatt Baranya megyében is el akarta végezni. Július 24-én kiadta a jelszót a Bécsi Magyar Ujságban, hogy az irredenta mozgalomnak, azaz a Magyarországhoz való visszakerülés mozgalmának leszerelése végett földreform látszik szükségesnek. A jugoszláv hatóságok ezt a tervet is szívesen fogadták. Dolinka Vászó, Baranya

megye szerb alispánja, júl. 29-én biztató ígéretet tett : szívesen csinálnának földreformot, csak ne a pártok jelentsék be a falvak akaratát, hanem maguk a falvak forduljanak hozzá memorandumokkal, ő majd felterjeszti azokat Belgrádba. Az idő rövidsége akadályozta csak meg ennek a tervnek a kivitelét.

Amidőn nyilvánvaló lett, hogy a nagyhatalmak parancsának teljesítése elől Jugoszlávia nem térhet ki a szerződészegés ódiuma nélkül és a megszállt területről ki kell vonulnia, az emigráció vezérei még egy utolsó döntő rohamra fújták meg kürtjeiket. Bár ők maguk óvatosan távol maradtak, Bécsből, néhány száz kilométerre a harctól, tűzmentes szerkesztőségekből annál inkább uszították a gyanutlan, félrevezetett és sajnálatraméltóan vak tömeget. Aug. 18—24-ike közt vonultak ki a jugoszláv csapatok, de ők az utolsó percig áltatták, hitegették a munkásságot. A Bécsi Magyar Ujság még aug. 9-én is azt a hírt hozta, hogy Linder nagyon megvan elégedve a Belgrádban Pasiccsal folytatott tárgyalásokkal s hogy memorandumát a szerb miniszterelnök Párizsba viszi, tíz nappal később pedig azt az újabb hírt, hogy ugyanez a polgármester bizton reméli a kedvező megoldást, — akkor, amikor a kiűrités már meg is kezdődött.

Sőt egy-két héttel előbb pedig még nyíltan toborozták és biztatták a bécsi magyar munkásokat, hogy menjenek Pécsre, mint Göndör is már a tizenkettedik órában, júl. 31-én írott kecsegtető, minden jót ígérő cikkében. Weisz Károly, a pécsi városi vezetőség egyik tagja ugyanis az osztrák fővárosba utazott, «hogy innét — saját szavai szerint — megbízható, komolyan dolgozni akaró szocialista emigránsokat vigyen le magával, mivel ezekre szükség van a város jövő berendezkedésének kiépítése szempontjából». A Világosság-körben propaganda előadást tartott és mint valami kivándorlási ügynök, élénk színekkel ecsetelte a pécsi munkások nagyszerű helyzetét, a kínálkozó sok munkaalkalmat, a jó fizetést. Valóságos eldorádónak írta le Pécsre, ahol a polgárok önként nagy összegekkel járulnak hozzá a munkások jóléti intézményeinek fenntartásához s ahol magas fényűzési és progresszív adók mind a munkásság érdekeit szolgálják. Sietett megnyugtatni a félénkeket is : nincs semmi veszély, a jugoszlávokat csak a széntermelés érdekli, azon túl semmivel sem törődnek ; s mert azelőtt nyolcvan vagon volt csak a napi termelés, most viszont 280, semmi esetre ki nem adhatják a várost kezükből, mert különben megállának vasutaik. Ezt az előadást lelkesítő örömmel közölte Göndör lapjában, a maga részéről is biztatva a munkásokat és parancsoló jelszó gyanánt adván ki : «Magyar emigránsok : le Pécsre !» (Az Ember, 1921 júl. 31.)

Attól, hogy akár ő, akár hangadó, uszító társai maguk menjenek le, természetesen óvakodtak . . . A Pécsre levő vezérek pedig már jóelőre kerekét oldottak, mint Linder, aki aug. 9-én elhagyta a várost azzal az ürüggyel, hogy Spalatóba Károlyihoz kell utaznia. Ez az eljárás különben még a balkáni politikai viszonyok közt felnőttek előtt is meglepő

volt. Pasics miniszterelnök a szkupstinában 1922 jan. 25-én maga is kénytelen volt megbélyegezni az emigránsokat, akik «felültették» a lakosságot.

Jászi és társai tehát a biztos távolból mégegyszer megkísérlik feltartóztatni az események menetét és szövetségeseikhez, a kisentente államokhoz fordulnak. Jászi aug. 14-én «A pécsi katasztrófa előtt» című eikkében előbb az entent hatalmakra akart hatni azzal az ijesztgetéssel, hogy a bevonuló magyar csapatok «a büszke, önérzetes, valódi forradalmi szellemtől áthatott magyar területen» vérfürdőket fognak rögtönözni. Ettől az ijesztgetéstől maga sem sokat remélt, mivel tudta, hogy az aposztrofált államok a Pécsre Cosset angol ezredes vezetése alatt leküldött katonai bizottság révén kellőleg informálva vannak mindenről.

Többet várt Jászi attól az érvelésétől, amelyet «az illetékes tényezők, elsősorban a kisentente felé fordulva adott elő. A terület közgazdasági életének megsemmisítését, a munkások és bányászok nagyobb részének elvonulását, az otthon maradtak «érzelmi bolsevizálását és ezzel a társadalmi felforgatás újabb földalatti telepeinek létesülését», a Jugoszláviának járó szénszállítmányok elmaradását jósolta s nyíltan felhívta a kisentente államférfiait, akik előtt ő már korábban felsorakoztatta a kiűrés elleni érveit s «akik szívesek voltak információit el is fogadni», hogy addig ne adják át «a büszke, demokratikus szigetet», míg Horthyék az általuk — a trianoni békében — elvállalt összes kötelességeiket nem teljesítették». Ugyanezen a napon az «Arbeiter Zeitung» is hevesen tiltakozott a kiűrés ellen, a Jásziéval azonos érvekkel szállván síkra: a jugoszláv vasuti forgalom meg fog állani, mert nem lesz széntermelés Pécsen, Jugoszlávia érdeke tehát át nem adni a területet Magyarországnak.

S tán különösnek tűnne fel, hogy az osztrák szocialisták hivatalos lapja ily nagy megértést tanúsít azon burzsoa-állam, Jugoszlávia érdekei iránt, amelynek börtönei zsúfolásig telve voltak szocialista és kommunista munkásokkal, s melyre egy évvel ezelőtt ugyanez a lap a magyarországi bojkottot ki akarta terjeszteni, ha nem tudnók, hogy az «Arbeiter Zeitung» állásfoglalását az emigráns Kunfi Zsigmond irányította.

A vezérek jól tudják, hogy a helyzeten már nem változtathatnak, de azért az ellentéteket még mindig szítják messziről. Harcra, fegyveres ellenállásra tüzelik a munkásságot. Független szocialisták és kommunisták egyszerre megértik egymást. A bécsi Világosság-csoport nevében Garbai elnök aug. 12-én táviratilag utasítja a szocialista «Munkás» szerkesztőségét: «Ebben a sorsdöntő órában felhívjuk Pécs és Baranya szervezett munkásságát, hogy politikai és taktikai nézetkülönbségre tekintet nélkül, haladéktalanul teremtsen meg a munkásosztály egységes és védekező frontját. Félretenni mindent, ami szétválasztja a munkásságot és megtalálni minden módot, ami egygyé forrasztja őket». A kommunista párt vezetősége pedig aug. 18-án a széntermelés megszünte-

tésére, sőt a termelés későbbi lehetőségeinek megakadályozására, azaz a bányák felrobbantására utasította híveit a magyar csapatok bevonulása esetére.

Az ilyen és más hasonló utasítások egészen megvadítják a tömeget. Ismételt munkásgyűlések után aug. 14-én nagygyűlést tartanak, amelyen elhatározzák a fegyveres védekezést, kikiáltják a magyar-szerb Baja-Baranya köztársaságot, amely a Jugoszláviával való végleges egyesítésig maradna fenn. Proklamálják az általános sztrájkot, a felvonulásoknál több házat megrongálnak, így a Dunántúl nevű polgári lap, a keresztény szocialisták és a Dunagőzhajózási Társaság házeit.

A lelkiismeretlen félrevezetést, gyáva felelőtlen bujtogatást, amelynek eredménye volt a tömegszenvédeyeknek ez a kirobbanása, legjobban «Az Ember» aug. 21-iki számában megjelent felhívás jellemzi, az «Üzenet a pécsi megváltónak». Az emigráns vezérek működését annyira megvilágítja ez a szózat, hogy néhány részletét jónak látjuk szószerint közölni.

«Minden tekintet Pécs felé löveli tüzes és reménykedő sugarait. Mindenki Pécs felől várja a megváltást, mindenki bámulattal, meghatottan néz a pécsi bányák, gyárak és műhelyek elszánt és mindenre kész proletárjaira és dobogó szívvel, kipirult arccal várjuk, csak várjuk, hogy mi lesz. A pécsi munkások és a pécsi polgárok kikiáltották Baranya megyét önálló köztársasággá és hajlandók ezt a kis darab szabad magyar földet az életük árán is megvédelmezni. Soha válságosabb történelmi helyzetben és nehezebb körülmények között még nem született meg új államforma, mint a pécs-baranyai köztársaság. Nem képzeltető az el, hogy a jugoszláv kormány ne mérlegelné a legnagyobb komolysággal az új helyzetet és minden jel arra vall, hogy az entente mértékadó köreit is gondolkodóba ejtik a pécs-baranyai földrengésszerű események és nem reménytelen ebben a pillanatban az egész fölemelően szép és bátor akció. Ha ezt az elszánt és gyönyörű kezdést hasonló lendületű folytatás követi, akkor a pécsi munkásság nevét valamikor áldva fogja emlegetni az egész világ proletariátusa. Mert ha az új köztársaság megáll, akkor döntő és halálos csapás zúdult a Horthy-uralomra. A jugoszláv kormány kezében van a döntés joga és a pécsi köztársaság sorsa. És ha erről az oldalról kellő garanciákat kap a pécsi köztársaság, akkor a Horthy-uralom napjai meg vannak számlálva».

«Ebben az esetben Károlyi Mihály tiszta és mocsoktalan lobogója alatt odalent a baranyai csatatéren föl kell sorakozniok mindazoknak, akik a fehér rémuralom pusztulását és az új, szabad Magyarország megszületését áhítják. Párt- és frakciókülönbség nélkül, az összes elvi és személyi ellentétek kiküszöbölésével össze kell fognia mindenkinek és közös, egységes frontban kell fölfejlődni Horthyék ellen. Minden ellentét, minden gyűlölködés szűnjék meg idekint az emigrációban, mindenki hozzon meg minden elvi és személyi áldozatot és vállt vállhoz vetve induljunk a döntő nagy pécsi rohamra. A pécsi munkásság és polgárság

példát mutatott és örök szegény volna, ha mi nem követnők ezt a bátor példaadást. Most minden kockán forog, vagy most győzünk vagy talán soha. Lelkesedéssel és mindenre elszántan kísérjük a pécsi küzdőteret, ahonnan döngő léptekkel indult el az új magyar história. Aki arra való, az röpdülni fog az események szárnyán, aki nem arra való, azon átrobog-nak az események. Úgy lehet, hogy Pécsen mindent megnyerhetünk. Üdvözlötet, hálát, megilletődést és testvéri szolidáris szeretetet üze-nünk a pécsi megváltóknak.»

Jászi a tömegnek azt a megmozdulását, amely az ő munkájuk eredménye volt, úgy tüntette fel, mintha az jele volna a lakosság elsza-kadási törekvésének. Sőt tovább menve azt állította, hogy «a magyar szegénységnek e szenvedelmes felkelését a szerb nemzeti eszmének fellobbanása kíséri, amely mindenféle annexiós törekvésekben nyer kife-jezést». Hogy Jugoszláviát a kiűrités megtagadására bírja, most már a terület annektálását is szóba hozta. De ezzel csak az a célja, hogy zavar, nemzetközi bonyodalom keletkezzék. Mint aug. 18-án írta, a Pécs-bajai kérdést a népszövetség döntése elé kell vinni: «Hadd jelenjenek meg a nemzetközi bíróság előtt nemcsak a jugoszláv állam és a többi utód-állam képviselői, nemcsak az érdekelt területrészt munkás- és paraszti közvéleménye, hanem a magyarországi demokrácia is, melyet szám-űzetésben, börtönökben vagy titkos detachmentjei által néma szolgál-ságban tart a Habsburg-tisztek rémuralma.» A magyarországi demokrá-ción természetesen magát és emigráns társait értette.

Eljutni rágalmaival a népszövetség elé, ott meghallgatásra találni, külső segítséggel megint visszajutni Magyarországra és ott folytatni a munkát, ahol 1919-ben elhagyta — ez volt tulajdonképeni célja a pécsi kérdés elmérgesítésével.

Még az utolsó pillanatban is egy buldogg szívósságával küzd az emigráció. A Világosság-csoport a győztes államok szociálista képviselői-hez fordul aug. 20-án: Baranya területe kis demokratikus köztársaság, a Horthyzmus özönvizéből kiemelkedő szigete a magyar októberi forra-dalomnak» s e terület proletáriátusa el van szánva, hogy fegyverrel utasítsa vissza a magyar csapatok bevonulását. Aug. 21-én Adler Frigyes, az osztrák szociálisták vezére az «Arbeiter Zeitung»-ban a bécsi Inter-nationale titkárságának nevében a jugoszláv szocialista képviselőkhöz fordul s a nagy, egyöntetű akciónak van is annyi eredménye, hogy az angol munkáspárt interpellál az alsóházban, Jugoszlávia pedig az emi-gránsoknak teljes menedékjogot ígér.

A menedékjogot a «polgári» emigránsok ugyanis mindenki részére kéri Belgrádban, még a kommunisták részére is, akikről őket Pécssett — állítólag — oly nagy elvi ellentétek választották el.

A terület kiűritése minden fenyegetés ellenére rendben történt meg és a magyar hatóságok minden incidens nélkül foglalhatták el helyü-ket. A lakosság nem fegyverrel, hanem túlradó örömmel fogadta őket. A jugoszláv csapatok kivonulása előtt ugyanis a bécsi kommunista párt

nevében Hamburger Jenő népbiztos a következő táviratot küldte pécsi barátaihoz: «Mama nagyon beteg, jőjjetek azonnal Bécsbe. Jenő.» Az agitátorok így hirtelen eltűntek a csak szóval emlegetett barrikádokról, idejében biztonságba helyezve féltett életüket. A veszélytelen Bécsbe futott a pécsi szocialisták lapjának, a «Munkás»-nak egész szerkesztősége is és innen küldte a szerkesztő, Magyar József utolsó üdvözlését «a körülzárt, vandálok ellepte földnek», biztatván a cserbenhagyott munkás-ságot, hogy eljön még a feltámadás napja, amikor «elbukik minden, ami útjában áll a proletár milliók szabadságának.»

A jugoszláv csapatokkal így elvonultak azok, akik eddig éveken keresztül rázták öklüket Magyarország felé — s ezzel egy csapásra helyreállott a társadalmi rend; nyoma sem volt többé köztársasági, elszakadási törekvésnek. Kitünt, hogy az agitátorok csak az idegen hódítók fegyveres védelme alatt voltak hangosak s hogy mögöttük éppen az nem állott, amelyre annyit hivatkoztak: a terület dolgozó lakossága.

6. Nyugatmagyarország és a király hazatérése.

A pécsi-kérdés elmergesítése korántsem volt az emigráció egyedüli vállalkozása, azonban ebben fejtette ki a legnagyobb személyes aktivitást. Többi hadjáratukban még ennyire sem kockáztatták a vezérek életüket. Viszont kárpótlásul annál nagyobb hévvel igyekeztek a távolból sajtójuk útján a kisentente fegyveres haderejét Magyarország ellen megindítani. Alkalom erre az 1921. év folyamán többször is nyílt.

Az első alkalmat Károly királynak Svájcából való visszatérése és húsvét napján Budapesten való váratlan megjelenése szolgáltatta. Ezt a konfliktust a magyar kormány pár nap alatt békésen elintézte és a király a legrovidebb idő alatt vissza is utazott Svájcba. Ok nem volt a közbelépésre, mert, miként Briand, a francia külügyminiszter kijelentette, Horthy kormányzó a legnagyobb korrektséggel járt el. De mégis elegendő ürügy, hogy a kisentente-államok és az emigránsok fellépjenek fenyegetéseikkel Magyarország ellen. Az utódállamok létérdekeikre hivatkoznak. Attól félnek, hogy a Habsburg-restauráció oly nagy vonzóerőt gyakorolhat a megszállt területekre, hogy országaik alkotó részeikre hullhatnak szét. Elutasító állásfoglalásuk minden restaurációs törekvéssel szemben tehát kétségtelen volt s az sem lehetett kérdéses, hogy fegyveres erejükkel szemben Magyarország Károly király visszatérését nem erőszakolhatja.

Az emigrációnak így nem is kellett volna sokat biztatnia a kisententeot; a jó alkalmat azonban igyekezett kihasználni. Már a legelső pillanatban az «elnyomott» magyar nép felszabadítására kérte a kisententeot, mondván: «Azok a népek, amelyek a magyar néppel együtt nyögtek a Habsburgok zsarnoksága alatt, siessenek a magyar nép segítségére.» A magyar nép ugyanis — hirdeti a Bécsi Magyar Ujság 1921.

márc. 31-én — köztársaságot akar s a nemzetgyűlés többsége is köztársasági párti, csak nincs módjában akaratát kinyilvánítani. Ez a magyar nép azt várja szomszédaitól, hogy saját érdekükben is hozzásegítik őt, hogy akaratát végre szabadon nyilváníthassa. Saját érdekükben kell az utódállamoknak ezt tenniök, mert csak egy magyar köztársaság tudna békét tartani odahaza és békében élni a szomszédokkal. Ezért «a magyar emigráció sajtója, mint a magyar nemzetnek ez idő szerint egyetlen hallható képviselője, a Magyarországgal szomszédos államok kormányaihoz fordul és kijelenti, hogy a Habsburgok trónralépése ép oly kevéssé akarata a magyar népnek, mint az, hogy egy a Habsburgok ellen vívandó harc során Horthy szerezzen hazug jogcímet a magyar királyi trónra.»

Amikor órák alatt tisztázódott a helyzet és a király elutazott, az emigráció mélységes fájdalmat érez, hogy nem sikerült tervét keresztül vinnie. Bár a kisentente is kénytelen volt belátni, hogy diplomáciai fellépésre Magyarország ellen nincs oka, az ügyet mégsem akarta elaludni hagyni, hanem az emigráció sajtójával együtt próbálta felszítani a lángokat. Április első felében az emigráció és a kisentente lapjaiban egymást érték a hírek, amelyek arról számoltak be, hogy a három utódállam az újabb Habsburg-restauráció ellen garanciákat követel Magyarországtól. Egyik nap Pribicevics szerb miniszter jelölte meg e garanciák gyanánt a leszerelést és Nyugatmagyarország átadását, a másik nap az emigrációs sajtó röpítette világgá «egy belgrádi diplomatától» nyert azon értesülését, hogy a garanciák egyikéül a jugoszláv kormány Magyarországtól a köztársasági államforma kimondását követeli. Jugoszlávia ugyanis «nemesak Habsburg-restaurációt nem tűr Magyarországon, de nem tűri azt sem, hogy Magyarország államformáján változás történjék; Jugoszláviában Magyarországot ma is köztársaságnak tekintik, bár Horthyék királyságnak nevezik Magyarországot s bár a magyar kormány királyi kormánynak nevezi magát. Nevezhetik magukat, ahogyan akarják, nincsen monarchájuk s a mi szemünkben Magyarország nem monarchia, ezen az állapoton nem lehet változtatni.» Majd ismét a cseh-szlovák köztársasági elnökhöz közel álló lapnak, a «Cas»-nak azon híret terjesztették az emigrációt támogató osztrák lapok, mint az «Abend» (ápr. 18.), hogy a három kisentente állam teljes meg egyezésre jutván egymás közt, a legközelebbi jövőben átnyujtják majd Londonban és Párisban garancia-követeléseiket, amelyek között ott szerepel a leszerelés és Nyugatmagyarország átadása mellett a «demokrácia» is, a már ismertetett Jászi-féle fogalmazásban.

De nem maradtak el a fegyveres erővel való fenyegetések sem. A Bécsi Magyar Újság még ápr. 12-én is arról számol be, hogy Jugoszlávia három hadtestet tart készenlétben a magyar határ mentén. Úgylátszik, Jugoszlávia lehetett a legelszántabb, mert Jászi is ennek fővárosába utazott le és tárgyalt ott Pasics miniszterelnökkel. Feltehetőleg eredménnyel; az előbb említett újság legalább az idézett

napon büszkén hozta a hírt, hogy Belgrádban «Jásziban látják azt az embert, aki a trianoni békeszerződés keretein belül garanciákat tudna nyújtani Magyarországnak szomszédaival való békés együttműködésére».

Bár a garanciák között szereplő Nyugatmagyarország kiürítése csak Pécs visszaadása után lehetett aktuális, az emigrációs sajtó már hónapokkal előbb megkezdte a kérdés feszegetését, így a Bécsi Magyar Ujság már 1921. újév napján, abban a reményben, hogy így sikerül éket vernie Magyarországnak és az egyetlen, kisententeba nem tartozó szomszéd állam közé. A kérdést osztrák szellemben tárgyalták s propagandájuk, izgatásuk magyarellenes volt a legnagyobb mértékben. Semmit se féljen Nyugatmagyarországnak magyar lakossága, hogy kisebbség lesz Ausztriában, sőt örüljön, hogy leválhat a magyarság törzséről és idegen állam fennhatósága alá kerülhet, mert így legalább a demokrácia áldásait élvezheti — ez cikkeik alaphangja. Miként Jászi szept. 8-án kifejtette a Bécsi Magyar Ujságban egy pillanatra sem kellene aggódnunk az Ausztriához csatolandó magyar nemzeti kisebbség sorsa felett; ugyanis Ausztria demokratikus közvéleménye oly fejlett, szociálista pártjának lojalitása oly kétségtelen, egész közszelleme annyira humánus és előzékeny, hogy a magyar kisebbség nemzeti autonómiája gyorsan és akadály nélkül kiépíthető volna egy a Magyarországnál hasonlíthatatlanul fejlettebb és szakszerűbb közigazgatás védelme alatt.»

A lakosság azonban nem hallgatott az emigránsokra. A magyar hatóságok elvonulása után fegyveres fölkelés tört ki, amely a bevonuló osztrák csendőrséget távozásra kényszerítette. Az emigráció számára mindez csak újabb alkalom egyrészt megvádolni a magyar kormányt, hogy ő szítja a mozgalmat, másrészt pedig a két állam közti viszony elmérgesítésén kívül a kisentente beavatkozását kikényszeríteni. Davy osztrák kormányzó menekülésekor — aug. 30-án — a Bécsi Magyar Ujság meginterjuvulta a kisentente három bécsi követét s amikor megkapja a cseh követtől a remélt választ, hogy Magyarországnak számolnia kell a kisententtel, mely már többször megmutatta, hogy akaratának érvényt tud és akar szerezni,» megindul újult erővel a sajtóhadjárat. Szept. 1-én azt olvassuk a Bécsi Magyar Ujságban, hogy az egész kisentente fegyveres készenletben van, 14-én és 17-én pedig, hogy a jugoszlávok ismét megszállják Pécsset. De egyidejűleg megkezdte az emigráció a tendenciózus magyarellenes hírek közlését is, amelyeknek egyedüli céljuk nyugtalanúságot, ijedelmet okozni és a kisentente beavatkozására ürügyet szolgáltatni. Szept. 9-én a Bécsi Magyar Ujság azt a hírt hozza, hogy «a magyar bandák Szlovénia ellen készülnek», majd okt. 4-én, hogy «Horthyék burgenlandi módra puccsot terveznek Podkarpatska Russba». Ezekkel az ürügyekkel még erélyesebb akcióra ösztönzi a netán habozó kisententeot.

Jászi ismét megjelenik Belgrádban és ott szept. 4-én — saját szavai szerint — egy jugoszláv politikusnak nyíltan megmondja, hogy

«a demokrata és szocialista emigráció a kisentente külpolitikáját a Horthy-rendszerrel szemben nem tartja elég erélyesnek és határozottnak.» Szept. 18-án pedig nyílt levelet intéz Avarescu román miniszterelnökhöz abból az alkalomból, hogy Kolozsvárott a román bíróság magyar összeküvési perben ítélezett. Ezeket az elítélteket — jelenti ki — Budapestről vezették félre, ennél fogva inkább Budapesttel számoljon le. «A román kormány ne a szegény idealista álomkeresőkkel szemben mutasson erélyt, de azzal a tűzfészekkel szemben, mely állandóan inficiál, lelkes, de naiv, a viszonyokat és a történeti erőket nem ismerő kedélyeket.» A trianoni béke alapján kényszerítse ki — szólítja fel — hogy Magyarország demokratikus országgá alakuljon át, mert hiszen «elsősorban Romániától és a kisententetől függ, hogy a nemzetközi stipulációk alkalmaztassanak.» Okt. 1-én ismét a harmadik állam, Csehszlovákia külügyminiszterét aposztrofálja: «Szinte kétségbeejtő, hogy több mint két évi publicisztikai és informatív munkával lehetetlen volt az elemi igazságokat megértetni a külföldi, ú. n. demokratikus közvéleménnyel. Politikai, szociológiai és tömeglélektani elemzéseink a legcsekélyebb benyomást sem gyakorolták az entente vezető köreire.» Most már itt vannak a tények, a nyugatmagyarországi felkelés. Arról van szó, hogy Középeurópában demokrácia vagy fehér bolsevizmus legyen-e. «Soha államférfi felelősségteljesebb helyzetben nem volt úgy hazája, mint az európai demokrácia foruma előtt, mint Benes miniszterelnök, a Dunamedence ez időszertinti kancellárja, ezekben a válságos napokban.»

A nyugatmagyarországi kérdés így az emigráció szemében ismét egyetemes európai problémává lett, mely a «demokrácia» és a kisentente-államok létérdekeit érinti. Jugoszlávia és Csehország megragadják az alkalmat, hogy megkíséreljék keresztül vinni az őket összekötő kapocs, a Nyugatmagyarországon átvonuló korridor megteremtésére vonatkozó tervüket, amelyet a béketárgyalások alkalmával Olaszország ellenzése miatt nem tudtak megvalósítani. Elhatározásuk közvetlen indítóoka az a remény, hogy most kieroszakolhatják a korridort s tán messzebbre nem is akarnának menni. A bécsi «Abend» ugyan úgy tudja, hogy Jugoszlávia fegyveres beavatkozásának feltételéül kikötötte, hogy csapatai Budapest előtt nem állíthatók meg s hogy Budapestnek egyideig megszállás alatt kell lennie — bizonyára míg az új «demokratikus» kormány megalakul — de ez a hír valószínűleg inkább csak az emigráció óhaját fejezi ki.

Viszont való, hogy Csehszlovákia már augusztusban csapatokat vont össze a magyar határon — az «Abend» aug. 22-iki közlése szerint — azzal az ürüggyel, hogy azokat a párisi legfelsőbb tanács által Sopronba küldött tábornoki bizottság rendelkezésére bocsátja a felkelők ellen. Majd mikor a tábornoki bizottság — tisztában lévén a helyzettel, — feleslegesnek és célját tévesztettnek találta a cseh csapatok igénybevételét, Ausztriának ajánlotta fel fegyveres erejét, készségét fejezve ki,

hogy a jugoszláv csapatokkal együtt megszállja Nyugatmagyarországot.

Schober osztrák kancellár és Benes szept. 22-iki hainburgi találkozója már-már azt mutatta, hogy a kisententenak sikerült Ausztriát megnyernie. Ezen a megegyezésen közvetlenül is munkálkodott az emigráció. Mutatta ezt egyik vezérének, a «Jövő» főszerkesztőjének részvétele a találkozón; Garami Ernő, aki Hatvany autóján sietett Hainburgba, a tárgyalás előtt és után is kimerítően tárgyalt Benessel.

Magyarország e hetekben ismét válságos helyzetbe jutott. Ellenégektől körülfogva, elhagyatva, kiszolgáltatva a túlerőnek. Az emigráció győzelme biztosnak látszott. Annyira biztosnak, hogy Hatvany már megengedhetőnek vélte, hogy farizeuskodva egy-két könnyet ejtsen a magyar nemzet sorsán, amelyet ő maga segített reménytelenné tenni: «Napkelet ifjainak dobogó paripái tiporják Nyugatmagyarország földjét. De nem csupán Nyugatmagyarországot. Idegen földet is. A szabad osztrák köztársaság földjét . . . egy kis nép és fegyelmetlen hadserege a világ ellen? A diadalmas nagyhatalmak fellebbezhetetlen parancsa már lecsapott a szegény, félrevezetett országra. A magyar jövő üdvéért szorongó lelkünk azt súgja: ami most a magyar hazában történik, az csak gyászt, szégyent, szenvedést és a végső vég közelgő fenyegetését jelenti». (Jövő, 1921 szept. 7.)

A magyar nép szerencséjére a prófécia nem vált be. A nagyhatalmak, amelyek nem voltak közvetlenül érdekelve, tárgyilagosak tudtak maradni. A kisentente nem mozdulhatott meg Magyarország ellen hadseregével, mert a nagyentente semmi okot sem talált arra, hogy a nyugatmagyarországi felkelésben kelleténél többet lásson, Olaszország pedig minden korridor-tervnek határozottan ellene szegült. A nagyhatalmak jelentették így a tulajdonképpeni akadályt s ezért Jászi nem is késlekedett ellenük tüzelni a kisantantot: A nagyhatalmak politikája «a közép-európai demokrácia végzetes katasztrófájára fog vezetni, ha utolsó percben nem fog a kisantant a sarkára állni és érvényesíteni azt a közép-európai szuverénitást, mellyel már ezidő szerint de facto bír». (Bécsi Magyar Ujság, 1921 okt. 6.) A viszály elintézésére Della Toretta olasz külügyminiszter elnöklete alatt a magyar és osztrák kormány megbízottjai végül is Velencében egyezséget kötöttek, amely szerint Sopron és vidéke maga dönthetett állami hovatartozása felől.

Ez a békés megegyezés semmiképpen sem tetszett az emigrációnak. Változtatni ugyan nem tudott rajta, de legalább leplezetlenül megmutatta igazi arculatát azokban a kommentárookban, amelyekkel a velencei megegyezést, Magyarországnak e kétségtelenül igen jelentős diplomáciai sikerét kísérte. Jászi mindenáron le akarta beszélni Ausztriát a megegyezésről, azzal rémitgetve, hogy a népszavazás «csunya demokratikus farce lesz, valami újabb wilsoni komédiához». Ne vegyen hát benne részt Ausztria, tanácsolta. «Mi magyar emigránsok ezt a nemes és felszabadító gesztust várjuk az osztrák köztársaságtól!» — végezte fel-

hívását. (Bécsi Magyar Ujság, okt. 20.) A Jövő-ben pedig Garami Ernő (okt. 30.) még mindig régi orvosságát ajánlgatta a magyar népnek, «mint egyetlen megoldást, egyetlen menekülést, egyetlen szabadulást országnak és népnek: októbert» hajtogatván, akkor, amikor a magyar nép már megtalálta a maga megnyugtató gyógyírját.

Nyugatmagyarország ügye még el sem intéződött végleg, még idő sem volt a szenvedélyek lecsillapodására, amikor — okt. 20. — az izzó hangulatban Károly király repülőgépen váratlanul Magyarországra érkezett. Bár a véres polgárháború az első percekben kikerülhetetlennek látszott, a rend bámulatosan rövid idő alatt helyreállott. Sokkal nagyobb veszedelmet jelentett Magyarországra, hogy a kisentente az emigrációval együtt ezt az alkalmat is felhasználta tervei és követeléseinek megvalósítására. Mintha csak mindketten érezték volna, hogy soha jobb ürügyük nem lesz a Magyarország belügyeibe való beavatkozásra, a magyar kormány eltávolítására és «demokratikus» kormánykövetelésére.

Elérkezett a döntő perc, olvassuk a Bécsi Magyar Ujság okt. 25-iki számában: «Az utódállamoknak csak egy esemény jelenthetné a nyugalom zálogát, csak egy fordulat hozhatná meg gazdasági életüknek is a szabad forgalom régen óhajtott megkönnyebbülését, egyetlen esélye van annak, hogy a régi monarchia területén kialakult államok kölcsönös bizalmatlanságának, állandó mozgósításainak rendszerét az egymásrataltságot tényének megfelelő nyugodt együttélés rendszere váltsa fel: a magyar köztársaság. A magyar nép kívánsága és Középeurópa érdeke találkoznak ebben a követelményben és most van a perc, mely megvalósíthatja. Későbbben és szerencsésebben a Habsburg-kérdést nem lehet megoldani».

Azok a riasztó hírek, amelyeket az emigrációs sajtó az első napon terjesztett, hogy jugoszláv csapatok átlépték a magyar határt, több román hadosztály pedig a Tiszához közeledik, nem bizonyultak ugyan valóknak, a fegyveres felkészülés azonban annál komolyabban kezdődött. Csehszlovákia elrendelte az általános mozgósítást, Jugoszlávia pedig nagy csapattesteket koncentrált a magyar határon. Benes miniszterelnök a cseh parlamentben fenyegetően hangsúlyozta, hogy a kisentente el van szánva Magyarország ellen a legvégső határokig elmenni és a legerélyesebb rendszabályokat alkalmazni. Egyéb óhajai közt «a kisentente bizalmát nem bíró magyar politika változását» követelte, ami az «Abend» magyarázata szerint világosan utalt Horthy kormányzó eltávolítására és egy demokratikus kormány megalakulására. Ha mindezt — mondotta Benes — a magyar kormány önként el nem fogadja, úgy a menekész jugoszláv és cseh hadsereg fogja Budapest megszállása után rákényszeríteni. Hasonló értelmű határozatot hozott ugyanis a belgrádi kormány is.

Az emigráció végre közel érezte magát vágyai teljesüléséhez. Végre egy nem várt eseménynek sikerült kiéleznie az ellentéteket, amin ő

maga annyit munkálkodott. Sajtója az örömtől reszketve regisztrálta az eseményeket és a várható fejleményeket: «A komolyság és következetesség, amellyel a kisentente kormányai elhatározásaik keresztülvitelére készülnek, azt engedi sejtetni, hogy ezúttal valóban sor kerül — talán súlyos áldozatok árán — mindazon kérdések végleges és gyökeres tisztázására, amelyek a békeszerződések által teremtett Közép-Európának nyugalmát, biztonságát és konszolidációját annyira érdeklik. Horthynak és rendszerének el kell tűnnie Magyarországról. Lehetetlen hogy a környező államok tovább is megtűrjenek egy olyan rendszert, amelynek bűnei most már másodszor szólítják fegyverbe a szomszéd államok lakosságát és követelnek a világháború veszteségei után újabb beláthatatlan vér- és pénzáldozatot. A kisentente államai elvannak, szánva rá, hogy ha most megkezdik a katonai előnyomulást, nem állanak meg Budapestig. Ezt egy aktív jugoszláv miniszter nyíltan kijelentette a döntő belgrádi minisztertanács után. A kisentente kormányai ugyanis olyan helyzetet akarnak teremteni Magyarországon s egyelőre a nagykövetek tanácsát próbálják ily irányban befolyásolni, hogy sem a Habsburgok részéről, sem Horthy részéről ne legyen tovább akadálya egy, a magyar nép összes komoly erőit egyesítő új rezsim kialakulásának, mely a magyar alkotmány kérdését a demokrácia, az államforma kérdését nem a királyság értelmében, a szomszéd államokkal közös érdekű kérdéseket pedig a béke és a szolidaritás jegyében oldja meg». (Bécsi Magyar Ujság, okt. 27.)

Történt pedig mindez azután, hogy a magyar kormány tudta és beleegyezése nélkül Magyarországra érkező királyt már Tihanyba internálták.

Anglia és Franciaország lépett ismét közbe Olaszországgal együtt Belgrádban és Prágában. A két harcias utódállam azonban semmiképpen sem akart engedni. A jugoszláv kormány kijelentette, hogy a magyar kérdést most már végleg meg akarja oldani, ebben senki által nem akadályoztatja magát. A kisentente valóban el volt tökévelve, hogy ultimátumot fog átnyújtani a magyar kormánynak s ha ez nem teljesíti követeléseit, köztük a demokratikus rezsimre vonatkozót is, bevonul Budapestre. A nagyhatalmaknak nem csekély fáradságába került a kisententeot jobb belátásra bírni. Az utódállamok makacs ellenállása nehezen tört meg.

Az ellenállásra az emigráció minden tőle telhető módon ösztökölte. Amikor a kisentente ultimátuma mégis elmaradt s eltűnt a remény, hogy a «demokratikus köztársaság» az utódállamok fegyveres beavatkozásával megvalósítható, az emigráció új érvekkel, fanatikus epedéssel és önáltattással kezdte hirdetni: «Még abban az esetben is, ha a kisentente tovább folytatná a habozás és elnézés politikáját, és meghajolnék a nagyantant Horthy-barát diplomatáinak és fezőrjeinek presztízse előtt: még abban az esetben is rövid idő alatt össze kell omlania a Horthy-rendszernek merőben belpolitikai és erkölcsi okokból is». (Bécsi Magyar Ujság, okt. 27.)

7. Aknamunka az utódállamok magyarsága ellen.

Ezeknek a nagyobb erőpróbáknak és kísérleteknek az elmondásával még korántsem teljes az emigráció története. Az élénkebb harci zaj közti csendesebb időket is tervszerű munka tölti ki; a kis riporterek ezernyi leleménnyel segítik itt vezéreiket. E sáskahadnak minden zöldelő fűszálat elpusztító szereplése mellett lehetetlen szó nélkül elmenni. Nem mintha sorsdöntő fontosságú lett volna parazita életük munkája; eljárásuknak futólagos áttekintése azonban hozzátartozik előadásunk teljességéhez.

Különös embertípust képviselnek a közvéleménynek ezek az ólombetűs irányítói. Amint lelki aggályok nélkül végigszolgáltak minden politikai rendszert, úgy most az új orientációt is teljes odaadással támogatják. Körülrajongják a kisentente minden politikusát. Fürgén jegyezgetik szavaikat, minél magyarellenesebbek azok, annál nagyobb örömmel. Megostromolnak egy-egy nyilatkozatért mindenkit, aki csak szóba jöhet s magasztaló dicséretekkel halmozzák el a kormányok tagjait vagy a politikai pártok vezetőit. A balkáni államokat mint a kultúra erős várait írják le, hol Nyugat-Európát megszegyenítő civilizáció honol. Ugyanakkor pedig, csakhogy kielégítsék a balkáni erkölcstelen rossz indulatot és aljas ösztönöket, gúnnyal illetnek mindent, ami a magyarság szellemi életének teremtménye. «Levelek Polynesiából» és «Indián történetek a magyar prerikről» című gúnyos rovatokban számolnak be azon föld eseményeiről, amelyen a magyar nép ezeréven keresztül igyekezett az emberi művelődés és előhaladás ügyét szolgálni.

Hosszú sorozatát lehetne összeállítanunk a rosszindulatú, hazug híreknek, amelyekkel Magyarországot nemcsak gyűlöletessé, hanem minden művelt, jó ízlésű ember előtt örökre utálttá akarták tenni. «Európa fekélyének» nevezték, amelynek, ha nevét hallja valaki, el kell fordítania fejét, be kell hűnynia szemét, csakhogy erőt vegyen e név kimondásakor támadó undorérzésén. Leleményük kifogyhatatlan a hamis hírek gyártásában. Debrecent különítmények szállották meg, le akarják törni a kálvinistákat — mondja a Bécsi Magyar Ujság, számítva arra, hogy nem mindenki tudja Európában, hogy Magyarország kormányzója is református vallású. «Horthyék megmérgeztetik gróf Tisza gyilkosait» — ujságolja Az Ember (1922 2. sz.); lassan ölő méreggel pusztítják el a börtönben a vádlottakat —, akik még évek multán is élnek. Ha mozgalomról hallanak, hogy Budapestet fürdővárossá akarják fejleszteni, az európaiak elrettentésére felkiáltanak: Nem lehet, pestisveszedelem fenyeget! — s idéznek hamisított tisztí főorvosi jelentéseket a pánik készülődéséről. (Az Ember, 1922. 13. szám.) Ezt az eljárást nem magyarázhatja meg semmiféle taktika. Az elvetemültségnek olyan foka ez már, amely a rosszat önmagáért követi el. Igaz, ezt könnyen megtehetik, mert semmi kötelék sem fűzi őket ahhoz a földhöz, amelyről elszármaztak. Ennek az országnak a szenvedése hidegen hagyja őket.

Eljárásuk még fájdalmasabban facsarhatja a magyar olvasó szívét, amikor az utódállamoknak jutott területeken kalandoznak ily cinikus vakmerőséggel. Észak-Magyarországnak számos szobra, köztük európai hírnű művészek elismert értékű alkotása lett már a cseh légiónisták vandál pusztító dühének áldozata, míg végre a cseh kormány is megmozdult és a még el nem pusztított emlékeket deszka védőburkolattal vette körül. A Bécsi Magyar Ujság szlovenszkói utirajz írójának minderre csak ez a gúnyos megjegyzése volt: Miért is tétette a szobrokat védőburokba a kormány; most keresik azokat, azelőtt észre sem vették őket. Az ellentét még nagyobb lesz, amidőn ugyanez a lap nagy, dicsőítő cikkben méltatja a cseh Komnenszky János érdemeit halálának 250. évfordulóján s önelégült büszkeséggel írja le: «A pozsonyi egyetem az ő nevét viseli».

Amíg az emigráns ujságírók a mentegető szavakat mindenkor megtalálják, ha valamelyik kisentente-kormány magyarelles cselekedetéről van szó, az új államok magyar kisebbségeinek sérelmei süket fülekre találnak náluk. Ezekről soha meg nem emlékeznek. Sőt támadják e kisebbségek szervezkedéseit, ha azok a nép életérdekeit védelmezik a kormányok elnyomó törekvéseivel szemben. Pedig az emigráció azt hirdette, hogy az otthoni magyar kormány folytonos támadása mellett is nagy feladatot teljesít azzal, hogy ő veri a hidat az utódállamok kormányai és az elszakított magyar kisebbségek között, támogatva ezen kisebbségek szervezkedési, kulturális és irodalmi törekvéseit.

Ebben a támogatásban nem volt sok köszönet. Jászi, a vezér, a magyarság elnyomott helyzetéért, a sok üldözésért nem az elnyomókat, nem a kormányokat teszi felelőssé. A román vezetők nem akarnak elnyomni és asszimilálni, mondja a Bécsi Magyar Ujság-ban (1920 dec. 17.) és külön is megdicséri az erdélyi románság vezérét, Maniut «főlényes intelligenciájáért és korrektségéért». (Dec. 19.) A magyarság az, amely szervezetlen, vezértelen és passzívan viselkedik. Hagyjon fel passzivitásával — tanácsolja neki — tüzzön ki okos, lehetséges, alkotó programot s a román demokrácia majd segítségére siet. Lám Jorga Miklós, az ultrasoviniszta román professzor is megmondta, hogy azért nem lehet román-magyar kultúrligát alakítani és a magyarsággal együttműködni, mivel a magyarok még mindig megtartották régi felfogásukat és olyan nagy szerepet akarnak játszani, mint Szent István korában; szokjanak hát bele végre a kis szerepbe. (Bécsi Magyar Ujság, 1922 jún. 23.)

Amikor a felocsudott magyarság magához tért és tényleg szervezkedni kezd Erdélyben, a vágyainak, törekvéseinek megfelelő módon, Jászi azonnal ellene fordul, már előre is felmentvén a «román demokráciát» az ő korábbi ígéreteinek teljesítése alól. Új érveket kovácsol hirtelen a magyarság ellen. Ezt a szervezkedést — mondja — régi emberek végzik, feudális urak, nem az igazi nép, «a még látni nem tudó magyar parasztság, munkásság és intelligencia» kihasználásával; nem viseltethet tehát iránta sem ő, sem a románság bizalommal, bizonytalan

lévén, hogy nem sovíniszta-nacionalista célokat szolgál-e. Az «Erdélyi Magyar Szövetség» ezzel meg van bélyegezve, az egész magyarsággal együtt, amelynek évszázados multú intelligenciáját vaknak nevezi Jászi — szemben a «fejlett» román intelligenciával. S teszi mindezt azért, csakhogy ne kelljen szégyenszemre bevallania, hogy a magyarság mint nemzeti kisebbség sem akar tudni róla és az emigrációról s hogy létérdekeit olyan szervezetben látja biztosítottaknak, amely független az emigrációtól. (Bécsi Magyar Ujság, 1921 jún. 26., júl. 6.)

Ügylátszik, mintha az emigrációnak nem is lett volna más célja, mint állandóan azon dolgozni, hogy a román kormány minél bizalmatlanabb legyen az erdélyi magyarság pártjával szemben. A Bécsi Magyar Ujság már nagyon is messze ment, amikor azt írta, hogy a szervezkedés sokkal díszesebb, «semhogy a magyar-székely nép tényleges akarásából összeállítottak lehetne hinni». (1921 júl. 12.) Annyira messze, hogy még az Erdélyben élő emigránsok is megsokalták a román kormánynak azt az alázatos kiszolgálását, amely nem riadt vissza a magyarsággal nyelvi, etnikailag azonos székelységnek külön néppé való feltüntetésétől sem. De vádaskodásaival a Bécsi Magyar Ujság nem hagyott fel. A «Magyar Párt» nem a magyarság képviselője, az erdélyi «Nemzeti Párt» csak azért akar egységet a «Néppárttal», hogy elnyomja ebben az utóbbiban a demokratizmust, a vezetők «eleve is alkalmatlanok a kisebbségi politika intézésére» — ismételte (1922 jún. 14., aug. 5.), csakhogy megkönnyítse a román kormány lelkiismeretét, amidőn ez ügyet sem vet a magyarság panaszaira.

Változatlanul rosszindulattal nézte az emigrációs sajtó, amidőn Erdélyben az «Egységes Magyar Párt» 1923-ban megalakult. Összetartás helyett előre is a szétválásra figyelmeztetett: «A demokratikus és progresszív magyarság kívánságait és életakarátát nem lehet megkövesült formákba szorítani és ha az egységes párt netán régi vizeken akarna új zászló alatt evezni, akkor ez látszategység lesz». (1923 jan. 3.)

Nem kis szolgálatot jelent az utódállamok kormányainak az emigráció folytonos támadása a magyarság szervezkedései ellen: magyarnyelvű sajtóra támaszkodva odázhatják el a magyar kisebbségek legjogosabb követeléseit. Ime egy példa, hogyan jár ebben kezükre az emigráció. A Bécsi Magyar Ujságban (1921 jún. 16.) Micsura cseh miniszter arra a kérdésre, hogy milyen álláspontot foglalna el, ha a magyar kisebbség saját erejéből akarna középiskolákat, egyetemet felállítani, úgy válaszolt, hogy ez még nem merült fel, de nem fogják akadályozni a dúsgazdag magyarokat tervük kivitelében. Hasonló színházalapítási tervre meg ezt felelte: «Az egész világ tele van színházi magánvállalatokkal, tehát ha a magyar kisebbség akar egy állandó magyar színházat, hát csináljon magának, hiszen van pénze». A hírlap szerkesztője úgy találta, hogy «ezek az igen nagy horderejű kijelentések alkalmasak, hogy a magyarság kultúrtörékvéseiben támogatva legyen», egy hét múlva pedig (jún. 22.) megismételte, hogy «a miniszter szavai a magyar emigrá-

ciót bizakodással töltik el». Igaz ugyan, teszi hozzá, hogy a magyarság szegény és a csehszlovák alkotmány szerint a nemzeti kisebbségeknek is kell oktató célokra a költségvetésből adni, de ennek feltétele, hogy két köztársaság közt Treu und Glauben legyen, ami addig nem lehet, míg Magyarországon oligarchák uralkodnak; előbb «legyen a magyar állam demokratikus köztársaság».

Ugyanezt a tételt variálta Jászi is. Az utódállamok magyar kisebbségeinek kilátásai — szerinte — jobbak, mint a régi Magyarország nemzetiségei voltak, csak az a baj, hogy a mai Magyarország nem demokratikus és így nem segítheti őket, mint 1918 előtt a demokratikus Csehország és Szerbia. Igaz, hogy e két ország irredentamozgalmat folytatott Magyarországon, olyan mozgalmat, amelyet Jászi Magyarország részéről nem tartott megengedhetőnek. Igaz továbbá az is, hogy a cseh nemzeti eszme hívei nem annyira demokraták, mint inkább «feudális oligarchák» voltak, akik a bécsi császári udvart szinte megszállás alatt tartották, mindez azonban nem zavarja Jászit igazmondásában. A fontos számára egyesegegyedül az, hogy alkalma legyen az utódállamok dicséretére és a magyar kormány gyalázására. Mert kicsavartlogikájú okoskodásának következő láncszeme már ismét vad átok a magyarországi kormányra: «Mindenkor és minden alkalommal delendumot kiáltani erre a maffiaszervezetre nemcsak szociális, de elsősorban nemzeti publicisztikai kötelességünk». (Bécsi Magyar Ujság, 1921 júl. 28.)

Ezek után lehetetlen többé az emigrációról a jóhiszeműség legcsekélyebb fokát is feltételezni. Nemcsak a magyar állam, hanem a magyar kisebbségek érdekeinek ez a folytonos, kivétel nélküli lábbal-tiprása csak a legnagyobb fokú és tudatos rosszhiszeműség következménye lehet. Az emigrációs sajtó állásfoglalását alig magyarázhatjuk meg egyedül az újságírók nem magyar származásából és abból a tényből, hogy Magyarország sorsával semmi közös érzésük nincsen. A helyes magyarázatot inkább eltalálták az emigráns tábornak azok a tagjai, akik nyíltan kifejezést adtak gyanújuknak, hogy az utódállamok kormányainak pénzsegélyei befolyásolták Jászi és társai, «a kisentente megfizetett ügynökeinek» tollát és hogy a Bécsi Magyar Ujság a kisententet tisztán üzleti érdekből szolgálta. (Löwy Ödön: Az emigráció kupecei.)

Az emigrációs sajtónak a cseh kormánytól való függésére vannak még beszélőbb adatok is. Nem szólunk a «bratiszlavai» és prágai nemzetközi vásárok egészoldalalás kommünikéiről, hirdetéseiről, csupán arra akarunk rámutatni, hogy milyen álláspontot foglal el ez a sajtó egy olyan kérdésben, amelyben tárgyilagos lehetne, mert annak nincs magyar vonatkozása, de amely a cseh kormányra annál fontosabb. Ilyen kérdés volt a tót autonomistamozgalom, a tót népnek az az óhaja, hogy megszabaduljon a prágai centralizációtól. A Bécsi Magyar Ujság feljogosítottnak érezte magát, hogy most már ne csak a magyar nép lelkiismerete, hanem a tótok képviselője is legyen és ez utóbbiak nevében egyszerűen kijelentette, hogy a tótok nem akarnak autonómiát, megeleghsenek,

ha a törvények végrehajtásánál Szlovenszkóban maguk is közreműködhetnek, hiszen a két nyelv közt alig van különbség. (1921, febr. 23.) A «Jövő» még egyszerűbben elintézte. A cseh kormány tagjától, Hodzsa Milán minisztertől kért információt, akinek következő kijelentésében meg is nyugodott: «Minden néven nevezendő autonómiát államjogi és pénzügyi szempontból egyaránt nagyon komolytalannak tartok». (1921 febr. 25.)

Az emigráció, miután oly hangos bizonyítékait adta annak, hogy a kisentente megfizetett csatlósa, nem átallotta az erkölcsbíró palástjában lépni fel és a magyar kisebbségek sajtójára kenni a saját gyalázatát. «Az utódállamokban kétféle magyar sajtó van — jelentette ki «Az Ember» (1923 okt. 15.): — olyan, amelyik Belgrád, Prága és Bukarest részére teljesít kerítőmunkát akkor is, ha nem kéri tőle és olyan, amely Budapestnek cselekszi ugyanezt.» Ez a sanda, becstelen gyanúsítás arra céltzott, hogy egy csapásra bizalmatlanná tegye a magyar kisebbségeket a saját anyanyelvükön író ujságokkal szemben, az utódállamok kormányainak pedig ürügyet adjon a nem-bolsevik vagy szocialista lapok elleni fellépésre. A kormányoknak biztatásra épen nem volt szükségük. Mutatta ezt a magyar lapok gyakori elkobzása, betiltása vagy legjobb esetben a határokat nem ismerő cenzura.

Az emigránsok tevékenysége korántsem korlátozódott a Bécsben megjelent lapok hasábjaira. Ellepték valamennyi utódállam városait, ahol nagyobb tömegben éltek magyarok s ahol magyar hírlapok voltak. Ezek szerkesztőségeibe furakodnak be, vagy a kisentente-kormányok támogatásával új lapokat indítanak, amelyekben azután a leggyűlölködőbb hangú támadásokat intézik mind Magyarország, mind a magyar kisebbségek vezetői ellen. Ilyen volt pl. Romániában a «Bécsi Magyar Ujság» mintájára megindított «Bukaresti Hírlap», amelyet Jászi kebelbarátja, Böllöni György szerkesztett. De ugyanitt se szeri, se száma a kisebb helyi lapoknak, amelyek meglepő módon mind úgy írnak, mintha valamennyien ugyanazon titkos kéz utasításait követnék.

Ha később aláhagynak is a heves támadásokkal, ez még nem gondolkozásuk, hanem csak taktikájuk változását jelenti. Amikor 1923-ban Erdélyben szerényebb irányzatot kezdenek az emigránsok, most már nem törvénybe ütköző módon folytatják nemzetellenes propagandájukat, hanem s kisebbségi érdekek előharcosainak tüntetik fel magukat, hogy így megnyerve az erdélyi magyarok bizalmát, programjukat szabadon terjeszthessék és a «Magyar Párt» látszólagos támogatásával előkészítsék az utat a radikálisok túlsúlyrajutásához. Vezérorgániumuk a kolozsvári «Keleti Ujság», amely látszat szerint a magyar érdekek mellett van, támadja a román kormányt is, de csak külsőségekben, jelentéktelen kérdésekben, ellenben az oly nagy port felvert földbirtok- vagy iskolakérdést már alig érinti. S ugyanekkor, amennyire kisebbíti a magyarság vezéreit, annyira igyekszik népszerűsíteni a román politiku-

sokat. Ez a «mérsékelt» irány, amelynek vezére Veigelsberg Hugó, a budapesti radikálisok «Ignotus»-a, közkatonái pedig a proletárdiktatúra napilapjainak munkatársai voltak, szinte veszélyesebbnek nevezhető, mint a korábbi kíméletlen, vad hajsza. Amint hogy a farkas is inkább árt, ha báránybőrben jelenik meg. Mutatta ezt az a nagy kommunistaper is, amely 1928-ban Erdélyben a román bíróságok előtt folyt. Ezen a tárgyaláson ugyanis kiderült, hogy az emigráns ujságírók, kiknek a román kormány szabad kezet engedett, csak hogy gyengítsék a magyarság erkölcsi ellenálló erejét, felhasználva előnyüket, kommunista-propagandát úztek és összeesküvéseket szerveztek, úgyhogy végre eddigi protektoruknak, a román kormánynak kellett fellépnie ellenük.

Az emigránsoknak ez a törekvése, mely a belső béke, a magyarság egységének megsemmisítésére irányult, korántsem egyedül Erdélyben nyilvánult meg. Jugoszláviában épen úgy fellépnek a «Magyar Párt» ellen, a «feudális birtokosztály képviselőjének» gúnynevével illetve azt s működésük szomorú eredménye itt valóban a párt és az egyetértés megbontása lesz.

Ime, kis, tovatűnő részleteiben ilyen annak a programnak a következetes keresztülvitele, amelyet Jászi és társai — saját szavaik szerint — mint a magyar nép barátai állapítottak meg.

IV. A kommunisták.

Mialatt az emigráció népesebb fele teljes odaadással küzdött Magyarországgal szemben, a kientente érdekében, a kommunistáknak számra csekélyebb része sem maradt tétlenül. Az ő támadásaik célpontja is Magyarország volt, csupán eszközeik különböztek. Moszkva fényében sütkérezve, nem volt szükségük sem a kisantant szövetségére, sem anyagi támogatására és így haditerveiket az utódállamok érzékenységének teljes figyelmen kívül hagyásával dolgozhatták ki. Kétszeresen jellemző, hogy ennek dacára Magyarország és a kientente érdekeinek összeütközésekor ők is feltétlenül az utóbbi védelmére kelnek — noha pártatlanságukat könnyen megőrizhetnék, — csak hogy árthassanak Magyarországnak. Írásban is bebizonyították ezt.

Ugyanaz a Kun Béla, aki a csehek ellen Észak-Magyarország proletariátusának felszabadítása végett háborút kezdett, a moszkvai Vörös Ujságban «Területi integritás» címen írott cikkeiben (1921 febr. 5. és 12.) a kommunistáknak a következő utasításokat adta: Nem szabad követelni, hogy a magyarság az elszakított területeken a népszavazást, az önrendelkezési jogot érvényesítse. Hasonlóképpen nincs szükség a kulturális önkormányzatra sem. «A magyarnyelvű kommunistáknak kötelességük tiszteletben tartani a volt Magyarország területén alakult államok entente-imperializmus által megszabott határainak integritását. Ez a tétel a kommunisták nemzetközi politikájának alapja Közép-Európában.» Ezek a tételek ellenmondanak mind az országhatárok

ledöntését hangoztató kommunista világforradalmi jelszavaknak, mind a bolsevikieknek a magyarországi proletárdiktatúra alatt vallott felfogásának. Ők azonban még ezt az ellenmondást is inkább magukra vállalják, csakhogy véletlenül se adjanak hangot olyan követeléseknek, amelyek esetleg megegyeznek a magyar nép óhajaival.

Ez a rosszindulatú ártószándék jellemzi mindvégig a kommunis-táknak valamennyi Magyarországgal kapcsolatos akcióját. Ezenkívül működésük még egy másik tanulsággal is szolgál: Azt bizonyítja, hogy mindenkor, kivétel nélkül, önző haszonleső szempont vezette lépteiket. Mivel szellemi és értelmi színvonaluk jóval alacsonyabb a kisentente-orientáció szolgálatában álló emigráns vezérek nivójánál, egyéni törekvéseiket sem képesek oly ügyesen elrejtetni a közérdek köpönyege alá a megtévesztő okoskodások és frázisok özönével, amint azt például Jászi vagy Kunfi el tudta érni. Ennek azután ismét az a következménye, hogy gyakran elszólják magukat, megfélemedeznek előbbi hazugságaikról és így önmagukat leplezik le.

1. A krimi véreb.

Mint a bevezető sorokban előadtuk, sem a proletárdiktatúra, sem a diktatúrát gyakorló kommunista párt nem volt szerves fejlődés eredménye. Nem a társadalomból, nem a munkásságból sarjadt ki, hanem Oroszországból hazatérő kalandoroknak pénzzel, megvesztegetéssel és a háború elvesztését nyomonkísérő zavarok ügyes kihasználásával összehozott kis pártja bitorolta a hatalmat.

Ha már a hatalom teljében is csak ennyi szál kötötte a kommunis-tákat a magyar társadalomhoz, érthető, hogy bukásuk és távozásuk után még idegenebbek lettek egymás iránt. A kommunisták külön élik a maguk ártalmas életét, csak önmagukat képviselik. A magyarországi munkássággal csak akkor jutnak kapcsolatba, ha megvesztegetett kalandorokkal és felbujtókkal egy-egy összeesküvést tudnak megszervezni; máskülönben életük független a magyar munkásmozgalom fejlődésétől. Az elmondottak alapján természetes, hogy tevékenységük ismertetésénél is oly indítóokokra fogunk bukkanni, amelyek nem a magyar munkásság törekvéseiben gyökereznek.

A kommunisták változatlanul Kun Béla körül csoportosulnak az emigrációban, amint odahaza is ő volt a vezérük. Az Ausztriába menekült népbiztosok közül sokan szerettek volna ugyan megszabadulni tőle, csakhogy ők kerülhessenek vezetőhelyre és már folytattak is megbeszéléseket, hogy Moszkvától kérni fogják az Internacionáléból való kizárását és ennek megtörténtéig a maguk részéről felfüggesztik tagsági jogát. Ilyen radikális módon azonban mégsem merik a kérdést elintézni. Ezért beveszik Kunt a kommunistapárt központi bizottságába — ennek tagjai Landler Jenő, a vöröshadsereg utolsó fővezére, Hirossik János, Lukács György és Szántó Béla népbiztosok voltak — de viszont meg-

fogadtatják vele, hogy tudtuk, megkérdezésük és hozzájárulásuk nélkül semmit sem fog tenni. Kiméletük legfőbb oka az, hogy nekik semmi közvetlen összeköttetésük sincs Moszkvával, az orosz kommunisták vezéreivel, ellenben Kun a kommunista Internacionále korifeusaival személyes és szívélyes viszonyban van, amely csak megerősödik, amikor a proletárdiktatura bukásának ódiúmát sikerül neki — mint előadtuk — a szociáldemokratákra hárítania.

Kun Bélának erős támaszt nyújt népbiztos-társai intrikájával szemben az a nagyon benső barátság is, amely őt az oroszországi magyar kommunista szervezetek vezérférfiához, Rudnyánszky Endréhez fűzi. Ennek szava és közbenjárása ugyanis sokat jelent Moszkva előtt: ő a még Oroszországban maradt sok ezernyi magyar hadifogoly bolsevizálásán dolgozó nagy propaganda-szervezet vezetője.

Régi keletű Kun és Rudnyánszky barátsága. Amikor a cár detronizálása után Leninék bolsevik agitációja a háború szenvedéseitől kimerült orosz birodalomban megkezdődött, a magyar hadifoglyok közt ők ketten toborozták a vöröshadsereg tagjait. Innen származott Lenin és társai nagyrabecsülése. Arról azonban már az orosz népbiztosoknak sem volt tudomásuk, hogy a két jóbarát a magyar katonatanács nevében megszállta az osztrák-magyar konzulátus épületét és itt a maga számára foglalta le mind azt a sok ékszer, amit gazdag orosz polgárok, előre félve a kommunista «kisajátítástól», ott, egy külföldi állam exterritorialitásában bizakodva, elhelyeztek. Csak évek múlva pattant ki, hogy Kun és Rudnyánszky ily módon nagy magánvagyonot szereztek, amelyet mint vérbeli kommunista vezérekhez illik, álneveken külföldi, főleg német bankokban, mint pl. a Dresdener Bank safejeiben helyeztek el.

Amikor Kun Béla 1918 őszén visszatért Magyarországra, Rudnyánszky Oroszországban maradt, hogy ott folytassa tovább a magyar hadifoglyok bolsevizálását. Szerte egész Oroszországban magyar agitációs és propaganda osztályokat szervezett, amelyek a hadifoglyok forradalmosításával közvetlenül foglalkoztak. 1920 szeptemberében 76 ilyen osztály volt, valamint négy területi iroda, ú. m. az omszki, kazáni, jekaterinburgi és taskendi. Az osztályok kötelékébe — hivatalos kommunista kimutatás szerint — 2095 tag és 1327 tagjelölt tartozott, ami természetesen csak az elite-gárda létszámát jelentette. Ezen vidéki szervezetek élén állott a moszkvai Központi Iroda, amelyből Rudnyánszky személyesen vezette az agitációt.

A propaganda méreteire jellemző, hogy Rudnyánszky és társai a Moszkvában hetenként 10.000 példányban megjelenő Vörös Ujságon kívül Omszkban és Taskendben is adtak ki hasonló című magyar nyelvű ujságot, míg a negyediknek, az Irkutzban megjelenőnek «Roham» volt a neve. Az ujságokon kívül kiadtak 1920 végéig Moszkvában 31 füzetet és könyvet 222.000 példányban, a vidéki osztályok pedig 20 füzetet 51.000 példányban. A kommunistapárt tagjait és tagjelöltjeit tan-

folyamokon, mindenkire kötelező előadásokkal és a pártiskolák egész hálózatának segítségével képezték ki. Az alkalmasoknak látszókat agitátor tanfolyamokra is berendelték; 1920 végéig öt rendes és két rövidebb tanfolyamot rendeztek. Ily módon Rudnyánszky minden munkára kész, elszánt csoporttal rendelkezett, amelynek tagjait tetszés szerint küldhette ki az orosz vöröshadseregbe politikai munkára, a harcterekre politikai megbizottaknak s a Szwerdlow-egyetemre éppen úgy, mint repülőtanfolyamra vagy különböző tanácsintézmények mellé. De a politikai tanfolyamot elvégzett és ott kellőleg kiképezett kommunisták nyertek kiküldetést Oroszország határain kívül is. 101 agitátor ment a határon túlra, 313 Európa különböző államaiba, 14 pedig egész különleges megbízatást kapott.

Ez a tevékenység, amelyet Rudnyánszky «az oroszországi kommunista párt magyar csoportjának» nevében kifejtett, megmagyarázza azt a megbecsülést, amelyben Kun Béla kebelbarátját az orosz szovjet vezetői részesítették. Rudnyánszky a Kreml urai előtt éppen úgy az Oroszországban lévő magyar hadifoglyokat jelentette és személyesítette meg, mint Kun Béla Magyarország proletariátusát. Rudnyánszky barátságán és moszkvai befolyásán — felesége állítólag Zinovjev népbiztos rokona volt, — megtörik az Ausztriában lévő magyar népbiztosoknak Kun Béla elleni intrikája. Helyesebben: vádjaik és gyanúsításaik a magyarországi diktatúra bukása után el sem juthatnak Lenin elé. Rudnyánszky befolyására jellemző, hogy — Rákosi Mátyással együtt — nemcsak Magyarország képviselője a kommunista internacionále 1920-iki második kongresszusán (júl. 23—aug. 7.), hanem tagja a kommunista szervezetek legfelsőbb parancsoló testületének, a Komintern végrehajtóbizottságának is. Midőn pedig 1920 nyarán Kun Béla Oroszországba utazva, ott a déli hadsereghez nyer beosztást, még kevésbé nyílik lehetőség arra, hogy az elégedetlenkedő bécsi kommunisták félretolhassák őt.

A hírek, amelyek eljutnak hozzájuk Kunnak oroszországi szerepléséről, mind dicsőségét zengik.

Kun Bélának nem nyílik ugyan alkalma elvégeznie tulajdonképpeni megbízatását, a szovjet vezéreinek azonban más téren annál értékesebb szolgálatokat teljesít. Főfeladata a győzelmes orosz seregek élén Ukrainán keresztül a Magyarországra való visszatérés és ott a tanácsköztársaság újjászervezése lett volna, de ezt a lengyelek győzelmei az utolsó pillanatban megakadályozták. Ennek dacára Kun továbbra is a hadseregnél marad. Amikor a lengyelekkel kötött fegyverszünet, majd béke után a vöröshadsereg teljes erejével legveszedelmesebb ellenfele, a délről egyre nagyobb eredménnyel előnyomuló Wrangel tábornok ellen fordul, Kun Frunze főparancsnok mellett a vöröshadsereg politikai megbizottja lesz. Ebben a minőségében — miután előbb Bakuban részt vett a «keleti népek forradalmi munkásai kiküldöttjeinek» kongresszusán, azon a világtörténeti nevezetességű kongresszuson, ahol, mint ismeretes, az elnöklő Zinovjev Ázsia bolsevizálását és az itt élő félvad

százmillióknak a nyugati kultúra és az orosz bolsevizmus közötti harcba-dobását jelentette be — sikerült elsősorban a vöröshadsereg hátát biztosítani. Ukrainában ugyanis egy 10—15.000 főnyi rablóbanda garázdálkodott egy félparaszt fanatikus apostol vezérlete alatt és egyformán fosztogatta a szovjet és Wrangel élelmiszerraktárait. Mindkét sereg szerette volna megnyerni magának a kellemetlen harmadikat.

Ami nem sikerült Wrangelnek, azt el tudta érni Kun. Lekenyerezte a rablókat és egyezséget kötött velük, amelyben egyebek közt biztosította, hogy Ukrainában egy ellenzéki szellemű lap is megjelenhet. Amikor egy tanulmányúton járó román szocialista bizottság megkérdezte Kunt, hogyan állhatott szóba a rablókkal, felelete így hangzott: «A pillanatnyi helyzet diktálta ezt; szükséges volt velük megegyezni, mert különben ha szétugrasztjuk őket, később megint összeverődnek. Majd egyszer alkalomadtán elbánunk velük». Mint ismeretes, Wrangel tábornok a vörös túlerő elől 1920 végén fokozatosan kénytelen volt visszavonulni Krim felé. Az orosz sereg előnyomulásáról Kun, aki Pogány József kíséretében különvonaton kísérte azt, természetesen tisztes távoból, egyre küldte Moszkvába a győzelmi jelentéseket. Értett hozzá, hogy kiaknázza a maga számára a győzelmek előidézte lelkesedést. Neve napról-napra szerepelt a szovjet legújabb sikeres vállalkozásaival kapcsolatosan s ezzel az jó csengésűvé lett orosz elvtársai előtt.

Jutalmul ő lett a krimi félsziget polgári biztosa, amikor Wrangel seregének utolsó töredékei hajóra szálltak, hogy Konstantinápolyba vonuljanak vissza.

Kun most elemében volt. Az ellenséges haderők eltűntek és ő, a vöröshadsereggel háta mögött, védtelen lakossággal és fegyvertelen hadifoglyokkal állott csak szemben. Itt végre megjött a rég várt alkalom, hogy szabadjára engedje aljas szenvedélyeit, anélkül, hogy ezért megtorlástól kelljen reszketnie. Éppen ellentéte a «forradalmár» azon idealizált képének, amely az európai polgári gondolkozásban él. Nincs benne egy szikrányi személyes bátorság, vagy elszántság és retteg minden felelősségtől. Környezetében megforduló kommunisták írták meg róla, hogy a magyarországi proletárdiktatúra alatt a sorsdöntő fordulatoknál hisztériás rohamok lepték meg, elveszítette fejét és félelmében sírt, mint egy gyermek; mindig azon jajgatott, hogy fel fogják akasztani, mert minden felelősséget magára kell vállalnia. Ez a gyáva, folyton saját életéért remegő ember most úrnak, parancsolónak érzi magát, aki végre bármit tehet, senki számadásra nem vonhatja. Túl akar hát tenni a tatár-kínai kegyetlenséggel gyilkoltató orosz népbiztosokon és ez sikerült is neki.

Alattomos módon amnesziát hirdetett mindazon ellenforradalmároknak, akik bizonyos időn belül megjelennek a hatóságok előtt és lajstromoztatják magukat. Bízva szavában és ígérétében, polgárok és földművesek tömegesen jelentkeztek, főleg olyanok, akiknek nem volt komolyabb részük az ellenforradalmi mozgalmakban és éppen ezért

remélték, hogy a formaságnak eleget téve, egyszersmindenkorra megszabadulnak minden zaklatástól. Ezeket a hiszékeny embereket Kun azonnal letartóztatta és Szebasztopolban a cirkusz épületébe záratta. Olyan tömegeket zsúfoltak itt össze hóhérai, hogy a szerencsétleneknek még csak annyi helyük sem maradt, hogy a földre lekuporodhassanak. Alvásról szó sem lehetett. Őrletlen búza vagy árpa volt egyetlen táplálékuk és konyhasó, vizet azonban már nem kaptak. A foglyok valamennyi hozzátartozója, nők, gyermekek, aggastyánok, betegek ugyanide kerültek, tehát mindenki, akinek valamelyik férfirokona az ellenforradalmárság gyanujába került.

Mikor már egy talpalatnyi hely sem volt és a középületek pincéi más városokban is zsúfolásig megteltek, munkához látott Kun elnöklete alatt a forradalmi törvényszék. A tárgyalás abból állott, hogy felolvasták a foglyok neveit és ha a törvényszék egyik tagja rámondta valakire, hogy Wrangel seregében szolgált, ez már a halálos ítéletet jelentette. Az elítélteket ki sem hallgatták, tanukat még kevésbbé. Minthogy pedig az ellenforradalmárokat egész családjukkal együtt vetették börtönbe, a halálos ítélet feleségükre, szüleikre és gyermekeikre is szólt.

De nem kímélte Kun a kommunistákat sem. Azokat, akik a kommunista párt tagjai voltak és a Wrangel-uralmat baj nélkül átélték, szintén törvényszék elé állította és halálra íteltette. Indokolása a következő volt: «Nem lehetnek jó kommunisták azok, akiket «a fehérek» nem tartottak érdemesnek felakasztani». A vésztörvényszékek nap-nap után reggeltől estig működtek. A kivégzésekre mindig hajnalban került a sor. Szebasztopol mellett a Maximov-farm lett ezrek temetője. A halálra ítétekkel előbb nagy gödröket ásattak, azután ruhájuktól megfosztva és a sírgödrök szélére állítva őket, gépfegyverrel beléjük tüzeltek. Kun perverz gyönyörrel szemlélte az elítéltek halálvergődését és hogy még jobban megkínózza őket, a férfiakkal előbb végignézte hozzátartozóik kivégzését is. Utóbb, minthogy némelyek szökni próbáltak a vesztőhelyre kísérésük közben, Kun rendeletére az elítélteket lábuknál fogva kötéllel fűzték egymáshoz és úgy hajtották őket a város szélére.

Amikor nap-nap után százszámra végeztettek ki a foglyok, már el sem lehetett őket földelni. Egész halmok keletkeztek így a hullákból, amelyek megfertőzték a környék levegőjét és oly borzalmas hatást gyakoroltak még a kommunistákra is, hogy ezek is lázongani kezdtek a vésztörvényszékek ellen. Erre Kun kiadta a parancsot, hogy ezután az elítélteket a tengerbe kell fullasztani. Ágyugolyót kötöttek tehát lábukra és egymásután a tengerbe dobálták őket. Egy év mulva ugyanezen a helyen egy halászbárka süllyedt el, amelynek felszereléséért két bűvár bocsátkozott le. Amikor a bűvárokat ismét felhúzták, mindkettőt idegrohamok rázták. A víz alatt látták ugyanis az ezernyi ellenforradalmár csontvázát, amelyek az ágyugolyókkal a fenékhez rögzítve, rettenetes hadsereggént imbolyogtak a tenger mélyén.

Az állati kegyetlenséggel elpusztítottak száma tízezrekre rúgott.

Megbízható becslés szerint Kun Theodosiában 7500, Szinferopolban 12.000, Szebasztopolban 10.000, Kertskben 6.000, Jaltában 5.000 embert végeztetett ki, ez utóbbi helyen a vörös keresztés kórház 17 betegápolónőjét és három orvosát is. Mert nem kímélte a betegeket és rokkantakat sem. Ezeket a kórházakból hurcoltatta a kivégzések színhelyére, a jární nem tudókat pedig teherkocsikra rakatta fel. Alupkában a kórház udvarán lövetett agyon 272 háborús rokkantat, akiket hordágyakon cipeltek le a kórtermekből.

Ezek a borzalmas kegyetlenkedések, amelyeknek tehát nemcsak ellenforradalmárok, hanem kommunisták is áldozatul estek, rossz benyomást tettek még Oroszországban is, noha itt a gyilkolás éppen nem volt már ujság. Kun azonban értett hozzá, hogy ravasz taktikázással a hadügyi népbiztosra, Trotszkijra hárítsa át a vérfürdők ódiumát. Így elérte, hogy őt ünnepezték Krim felszabadításáért s Trotszkijt nevezték el az oroszok vérebnék. Krimi szereplésével Kun tehát valóban kiérdemelte, hogy ő is tagja legyen a Komintern végrehajtó-bizottságának, hol rajtakívül még két magyar volt ekkor: a már korábban beválasztott Rudnyánszky, továbbá Varga Jenő, a magyar proletárdiktatúra szocializáló népbiztosa, aki teoretikus téren az oroszok tanítómestere és fő közgazdasági szakértője lett, elkápráztatva őket azzal a raffináltan bonyolult adminisztrációval, amely a magyar területen csődöt mondott szociális termelést ellenőrizte.

2. *Viszály a moszkvai arany miatt.*

A hírek, amelyek Kunnak oroszországi szerepléséről és a szovjet vezetőktől való megbecsüléséről Bécsbe érkeznek, a kommunista párton belül végleg elhallgattatják minden ellenfelét. Csodálattal néznek reá, akár csak a proletárdiktatúra kikiáltásakor és most már büszkén hirdetik lapjukban: «A sok aljas rágalom és gyanusítás, amellyel Kun Béla elvtárs személyét különösen az áruló szociáldemokraták részéről jellemtelenül illették, most meg van cáfolva azzal, hogy Oroszországban ily fontos munkákra alkalmazták; a magyar proletariátusnak bizonyára jól esik megtudnia, hogy jövődő forradalmának vezére Oroszország ellenségein edzi meg erejét, hogy Horthyt nem Konstantinápolyba — mint Wrangelt, — hanem a pokolba kergesse». (Proletár, 1920 nov. 25.)

A maguk emberének, pártfogójuknak és egyúttal lekötelezett cinkostársuknak is tekintik és ennek megfelelően, biztonságban érezvén magukat Moszkva felől, teljes erővel folytatják tovább 1919 őszén megkezdett emigrációs működésüket.

Ez a tevékenységük a zavartalan jólét és kényelmes megélhetés biztosítására irányult. A proletárdiktatúra alatt végzett munkájukat olyan tőkének tekintik, amelyből most már gondtalanul megélhetnek. A szegény, félrevezetett emigráns munkás csak ágyúütötelék előttük, szóra sem méltatják éhezését, szenvedéseit; legfeljebb egy-egy kroko-

dilus könnyet ejtenek, ha kidől valamelyik proletár, ki nagy családjával már nem bírja tovább a nyomorgást. Ettől az éhhalállal küzködő tömegtől lélekben távolabb, mint bármelyik burzsoa, életüket a profánoktól elzárt kommunista párt keretei között töltik el.

Nincs az a buddhista szentély, amelybe nehezebb volna bejutnia az avatatlannak, mint a bécsi emigráns népbiztosok társaságába. A felhők közt trónolnak és égi magasságból hullatják le bölcseségük igéit. Állítólag iskolázatlan munkásoknak szánják tanításaikat, de ember legyen a talpán, aki ki tudja hámozni azokból az értelmet. Két hetilapban, a magyarul 1920 jún. 30-tól megjelenő «Proletár»-ban és a német nyelven ugyanezen év februárjától kiadott «Der Kommunismus»-ban közlik cikkeiket. Az elsőnek Rudas László a szerkesztője, ugyanaz, aki a proletárdiktatúra hivatalos lapját is vezette Budapesten, a másodiké pedig Lukács György, egy milliomos bankár fia, kit különködése vitt a kommunisták táborába és tett ott, mint közoktatásügyi népbiztost a polgári ízlés, irodalom és művészet kerékbe-törőjévé. Bár saját vallomásuk szerint a kommunista sajtót a forradalmi osztályharc ideológiai organumának tekintik, legfőbb vezérelvének pedig az olvasó kommunista öntudatának felébresztését tartják, a két folyóirat reprezentáns cikkei azt mutatják, hogy az egész írógárda előtt a főcél nem a kommunizmus terjesztése, hanem saját önző törekvéseinek megalapozása. Révai József, Lengyel Gyula, Fogarasi Albert, Király Albert — Lukács György mellett a «Kommunismus» főmunkatársai — versenyeznek egymással, hogy melyikük tud érdektelen tárgyról érthetetlenül elvontabb stílusban írni.

Ezek a lapok a magyar polgári társadalomra igazán nem jelentettek semmi veszélyt. Unalmas szürkeségük elrettentett a kommunizmustól és nem nevelt prozelitákat. Csak arra voltak jók, hogy Moszkva előtt a munkatársakat lázasan tevékenykedő forradalmároknak tüntessék fel.

A nagy nyilvánosság előtt lejátszódó működésükhöz hasonló tulajdonképeni felforgató propagandájuk. Ezt is felelőtlenül, saját személyük biztonságba helyezésével és mások életének lelkiismeretlen kockáztatásával űzik. 1920 nyarán abban bizakodnak, hogy az orosz seregek előnyomulása és győzelme visszasegíti majd őket Magyarországra és akkor ott megkezdhetik a vörös terrort. Céljuk az, hogy addig is otthon minél nagyobb anarchiát teremtsenek, hogy a vörös offenzíva a belülről korhadó magyar államot annál könnyebben széttörhesse. Mert sokkal gyávábbak, semhogy haza merjenek menni és a veszélyekkel dacolva szerveznék meg, képeznék ki a kommunista pártot, mely kész a hatalom átvételére.

Mályusz Elemér.

(Folyt. köv.)